
عسر و حرج از دیدگاه فقه و حقوق

مؤلف:

محمدرضا مرادی پشت دربندی

سر شناسه : مرادی پشت دربندی، محمدرضا -

عنوان و نام پدید آور : عسر و حرج از دیدگاه فقه و حقوق/محمدرضا پشت دربندی.

مشخصات نشر: تهران: راه نوین، ۱۳۹۱. شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۶۷۲-۱۷-۵

مشخصات ظاهری: ۹۶ ص وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: عسر و حرج موضوع: طلاق (فقه) موضوع: فقه - قواعد

یادداشت: عنوان دیگر: عسر و حرج از دیدگاه فقه و حقوق در نکاح

رده بندی کنگره: ۱۳۹۲ ع ۴ م ۱۸۹/۶ BP

شماره کتابشناسی ملی: ۲۹۸۹۶۶۹ رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۶

انتشارات راه نوین

عسر و حرج از دیدگاه فقه و حقوق

محمد رضا مرادی پشت دربندی

چاپ و صحافی: پژمان

نوبت چاپ یکم ۱۳۹۱

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۶۷۲-۱۷-۵

قیمت: ۵۰/۰۰۰ ریال

نشانی مرکز پخش: تهران، میدان انقلاب اسلامی، ابتدای خیابان کارگر جنوبی

کوچه رشتچی، شماره ۳۸ طبقه ۲ واحد ۵

تلفن: ۶۶۵۷۴۱۱۵-۶

بنام آنکه جان را فکر آموخت

مقدمه

الْحَمْدُ لِلَّهِ جَلَّ ثَنَاؤُهُ وَتَقَدَّسَتْ أَسْمَاؤُهُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي رَفَعَ النِّكَاحَ وَأَعْلَى شَأْنَهُ وَ
أَقَامَ بِحُلَاهِ الْأَدْبَانَ وَحَقَلَ بِهِ بَقَاءَ الْحَيَوَانِ وَعَمَّرَ بِهِ الْبِلَادَ وَكَثَّرَ بِهِ الْعِبَادَ وَ
خَضَى عَلَيْهِ فِي كُتُبِهِ الْمَتَزَّلَةَ سَيِّمًا الْقُرْآنَ الْكَرِيمَ وَأُنَكِّحُوا الْأَيَّامَ مِنْكُمْ
وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ (سوره النور)

وَأَبَانَ لَنَا عَنْ جَلَالِهِ مَحَلَّهُ

وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ وَالْأَوْصِيَاءِ وَالْأَنْبِيَاءِ لَا سَيِّمًا عَلَى سَيِّدِ
الْمُرْسَلِينَ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ وَأَوْصِيَاءِهِ الْمَرْضِيِّينَ الطَّاهِرِينَ وَاللَّعْنَ عَلَى
أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ

سپاس و ستایش شایسته پروردگار آگاه و دانائی است که جهان را آفرید مدبر
حکیمی که نظم جهان تکوین را برقرار کرد. شُو الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ
بِالْحَقِّ (أَيُّ بِالْعَدْلِ وَالنَّظْمِ) ۷۳ انعام و ۱۹ ابراهیم و ۶۱ مکه و ۲۲ جاثیه و
زوجیت را در عالم هستی مقرر فرمود و در کتاب کریمش به آن تصریح نمود
(کریمه ۴۹ الذاریات: وَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ)

سلام و صلوات نامحدود با پیامبران و اولیای حق بویژه حضرت سید المرسلین و
خاتم النبیین و اوصیای اطهار او - با نگاه اجمالی به قرآن مجید می‌یابیم که
حدود ۹۰ آیه در مورد زوجیت بویژه زوجیت انسان نازل شده است. تردیدی
نیست همانا ازدواج بزرگترین و مهم‌ترین رخداد در زندگی انسان است که
انسان در پرتو آن لانه و پناه و خانواده‌اش را می‌یابد و به شریک زندگی و
رفیقش و امین رازش و مدافع و کمک کارش می‌رسد. ازدواج، اولین عمود بنای

جامعه‌ای است که خانواده از آن درست می‌گردد و راهی برای حفظ نژاد انسانی است و مسیر طیّ مدارج ترقی می‌باشد - دین مبین اسلام در تشیید مبانی خانواده و تحکیم روابط بانیان آن اهتمام بزرگی مبذول داشته و برای آن خطوطی ترسیم فرمود که موجب استمرار سعادت و تسهیل مهمات آن می‌گردد و در این راستا حقوق مرد و زن و وظائف آنان را در مورد مهر، نشوز، حسن رفتار، طلاق، اجور و غیره بیان نموده تا هر یک به حقوق دیگری تعدی نکرده و مزاحم یکدیگر نباشند و در صورت اختلاف نظر آنان را به کتاب آسمانی و رسول اکرم (ص) حواله فرموده (آیه ۵۹ سوره النساء) و در قرآن کریم نمونه‌های ازدواج برتر (حضرتین امیرالمؤمنین و سیده نساء العالمین علیهما السلام) و ناسرکار (حضرت آسیه علیها السلام و فرعون) را یادآور گردیده است. می‌توان گفت کلیات شرایط مندرج در قبالة ازدواج برگرفته از آیات و سنت حضرات معصومین علیهم السلام است و این گفتار در تبیین و تشریح این مهم می‌باشد.

تشکر فراوان از خانواده عزیزم علی‌الخصوص پدر و مادرم که در این امر یاری نمودند از خداوند متعال برای تمامی این عزیزان و شما خوانندگان محترم این کتاب توفیقات روزافزون را از حضرت عزوجل مسئلت می‌نمایم. از خوانندگان ارجمند تقاضا می‌کنم برای انعکاس نظرات خود و اشکالات کتاب با آدرس Dr.reza50@yahoo.com تماس حاصل فرمایند.

و ما توفیقی الا بالله

محمد رضا مرادی پشت درستی

آبان ۹۱ - برابر با ۱۲ ذی‌الحجه ۱۴۳۳

فهرست مطالب

مقدمه.....	۵
فصل اول: تعاریف عسر و حرج.....	۱۱
۱- تعاریف عسر و حرج.....	۱۳
الف - تعاریف لغوی.....	۱۳
ب - تعاریف حقوقی.....	۱۳
۲- تعاریف عسر و حرج در متون فقه.....	۱۴
الف - تعریف عسر و حرج در قرآن.....	۱۴
ب - عسر و حرج در روایات و احادیث.....	۱۵
فصل دوم: مبانی و ارکان عسر و حرج در فقه اسلامی.....	۱۷
۱- قاعده عسر و حرج و ارکان فقهی آن.....	۱۹
۲- اوصاف اختصاصی قاعده عسر و حرج.....	۲۱
فصل سوم: قاعده عسر و حرج در حقوق تطبیقی.....	۲۹
نظریه «حادثه پیش‌بینی نشده» یا «نظریه تغییر اوضاع و احوال».....	۳۱
نتیجه.....	۳۲
فصل چهارم: مبانی اختصاصی قاعده نفی عسر و حرج.....	۳۵
۱- نظریه مرحوم شیخ مرتضی انصاری.....	۳۷
۲- نظریه حضرت امام خمینی (ره).....	۳۸

تحلیل اصلاحات قانونی ماده ۱۱۳۰ قانون مدنی و سیر تاریخی آن ۴۶

بخش اول..... ۴۶

سابقه اصلاحات قانونگذاری..... ۴۶

چگونگی اقامه دعوی به درخواست زن مطابق ماده مصوب ۱۳۱۴ ۴۷

بخش دوم: تحول تاریخی ماده ۱۱۳۰ قانون مدنی..... ۵۵

۱- ظهور قاعده عسر و حرج در اولین اصلاحیه ماده ۱۱۳۰ قانون مدنی ۵۵

۲- مبنای فقهی اصلاح ماده ۱۱۳۰ قانون مدنی ۵۵

۳- دایره شمول عسر و حرج در ماده ۱۱۳۰ اصلاحی ۵۷

عسر و حرج مورد نظر قانونگذار معطوف به آینده است..... ۵۷

معیار تمیز عسر و حرج در ماده ۱۱۳۰ اصلاحی ۱۳۶۱..... ۵۸

مصادیق «خاص» عسر و حرج زوجه و ماده ۱۱۳۰ قانون مدنی... ۶۰

۴- ماهیت عسر و حرج زوجه در ماده ۱۱۳۰ قانون مدنی..... ۶۱

۵- آخرین اصلاحیه ماده ۱۱۳۰ قانون مدنی و مصادیق اجرایی آن..... ۶۳

۶- منظور از آخرین اصلاحیه قانونگذاری چیست؟..... ۶۳

۷- دلایل اثباتی عسر و حرج زوجه..... ۶۴

۸- ضرورت صدور حکم بر مبنای اثبات عسر و حرج زوجه..... ۶۵

۹- عناوین موضوعی عسر و حرج زوجه در ماده ۱۱۳۰ قانون مدنی... ۶۶

۱۰- تقسیم‌بندی عناوین عسر و حرج زوجه ۶۷

۱- عسر و حرج زوجه در نتیجه عوامل طبیعی یا عسر و حرج حقیقی. ۶۷

الف) عسر و حرج زوجه در نتیجه اعتیاد مضر غیرقابل تحمل. ۶۸

ب) عقیم بودن زوج و عسر و حرج حقیقی زن	۶۹
ج) جلوگیری از بچه‌دار شدن زن و عسر و حرج زوجه	۶۹
۲- عسر و حرج در نتیجه عوامل خارجی یا عسر و حرج واقعی	۷۰
الف) حبس قطعی و طولانی زوج و عسر و حرج زوجه	۷۰
ب) غیبت طولانی شوهر و عسر و حرج واقعی زن	۷۱
ج) ترک زندگی خانوادگی از ناحیه شوهر و حرج زن	۷۳
۳- عسر و حرج شخصی و موقعیت زوجه	۷۳
الف) استنکاف یا عجز شوهر از نفقه و عسر و حرج زن	۷۳
ب) عسر و حرج شخصی زن و طلاق با وکالت زن	۷۵
قاعده عسر و حرج در آراء قضایی	۷۶
۱- اعتیاد زوج و عسر و حرج زوجه	۷۶
۲- غیبت زوج و عسر و حرج زوجه	۷۸
۳- ترک نفقه و عسر و حرج زوجه	۷۹
۴- انتخاب همسر دیگر و عسر و حرج زوجه	۸۰
نتایج عسر و حرج زوجه و وظایف کنونی	۸۲
فهرست منابع	۸۹